

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARINING
UMUMMADANIY KOMPETENTSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZIMI
("TARBIYA" FANI DINIY QADRIYATLAR MISOLIDA)

Abdiramanov Bahadır Sagidullaevich

NMPI 1-kurs tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8040076>

Annotatsiya. Umumiy o'rta ta'lim maktablari, o'quvchilarning har bir sohasida rivojlanishi kerak bo'lgan umummadaniy kompetentsiyalarini oshirish va rivojlantirishning asosiy asboblardan biridir. Bu kompetentsiyalar o'quvchilarning diniy qadriyatlar, qonunlar va ma'naviy muhitning asosiy prinsiplari bo'yicha bilimlarini oshirish, shaxsiy rivojlanishlarini ta'minlash va ularning jamiyatga foydali a'zolari bo'lishlari bilan bog'liqdir. Bu maqolada, "Tarbiya" fanida diniy qadriyatlar misolida o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish mexanizimi haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Diniy tarbiya, umumiy o'rta ta'lim, umummadaniy kompetentsiyalar, diniy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy rivojlanish, adolat, hurmat, xushmuomalalik, hamkorlik, integrativ yondashuvlar.

THE MECHANICS OF THE DEVELOPMENT OF UNIVERSAL
COMPETENCIES OF STUDENTS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION
SCHOOLS (THE SUBJECT "UPBRINGING" IS ON THE EXAMPLE OF RELIGIOUS
VALUES)

Abstract. Schools of general secondary education are one of the main tools for the growth and development of universal competencies, which should develop in each area of students. These competencies are concerned with improving students' knowledge of religious values, laws, and basic principles of the spiritual environment, ensuring their personal development, and making them useful members of society. In this article, on the example of religious values in the discipline "upbringing", information is given about the mechanics of the development of universal competencies of students.

Keywords: religious education, general secondary education, universal competencies, religious values, spiritual and moral development, justice, respect, politeness, cooperation, integrative approaches.

МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ОБЩЕКУЛЬТУРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ (ПРЕДМЕТ "ВОСПИТАНИЕ"
НА ПРИМЕРЕ РЕЛИГИОЗНЫХ ЦЕННОСТЕЙ)

Аннотация. Общеобразовательные школы являются одним из основных инструментов повышения и развития общекультурных компетенций учащихся, которые должны развиваться в каждой области. Эти компетенции связаны с повышением знаний учащихся о религиозных ценностях, законах и основных принципах духовной среды, обеспечением их личностного развития и становлением полезными для общества членами. В данной статье дается информация о механизме развития общекультурных компетенций учащихся на примере религиозных ценностей по дисциплине "воспитание".

Ключевые слова: религиозное воспитание, общее среднее образование, общекультурные компетенции, религиозные ценности, духовно-нравственное развитие, справедливость, уважение, вежливость, сотрудничество, интегративные подходы.

Umummadaniy Kompetentsiyalar: Umummadaniy kompetentsiyalar, o'quvchilarning asosiy bilim va ko'nikmalarga qo'yiladigan ilmiy, amaliy, ijtimoiy va boshqa yutuqlaridir. Bu kompetentsiyalar, o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish, boshqa insonlar bilan hamkorlik qilish, muammolar va vaziyatlarga samarali echim topish, shaxsiy va jamiyatni yaxshilash uchun kerakli bo'lgan sifatlarini oshirishga yordam beradi. Tarbiya fanida diniy qadriyatlar: Tarbiya fanida diniy qadriyatlar, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini ta'minlash, muhim aksiyadorlikni tashkil qilish, ma'naviyat va diniy qadriyatlar orqali jamiyatga foydali bo'lishni o'rgatishni maqsad qiladi. Bu fan orqali o'quvchilar, odamlar bilan yaxshi muloqot qilish, amalda yuqori ma'naviy qadriyatlar bilan harakat qilish, boshqalar bilan adolatli muomala qilish kabi mavzularni o'rganishadi. [1.85]

Umummadaniy kompetentsiyalar rivojlantirish mexanizimi: Umumiy o'rta ta'lim maktablari, umummadaniy kompetentsiyalarni rivojlantirish uchun bir nechta mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Bu mexanizmlar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

a. Diniy qadriyatlar darslarining integratsiyasi: Tarbiya fanida o'quvchilar diniy qadriyatlar bilimini o'rganish imkoniyati beriladi. Diniy qadriyatlar darslari, qur'oni karim, hadislar, islom tarihi va boshqa muhim mavzular asosida o'quvchilarga ta'lim beradi. Bu darslar orqali o'quvchilar ma'naviy yondashuvlarini rivojlantirib, shaxsiy taqdir va adolatga erishishni o'rganishadi.

b. Ma'naviyat va madaniyat kuni: Maktab tizimida o'tkaziladigan ma'naviyat va madaniyat kunlari orqali o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlar o'rganish, qadr-qimmatni his qilish, adabiyot va adabiyotshunoslik bilan tanishish va o'zaro munosabatlarni kuchaytirish imkoniyati beriladi. Bu tadbirlar o'quvchilarning insonparvarlik, adolat, hurmat, mehnat va boshqalar bilan xushmuna muomala qilishga erishishini ta'minlaydi.

c. Ilmiy konferensiyalar, musobaqalar va diniy tadbirlar: O'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirishning bir qismini ta'minlash uchun ilmiy konferensiyalar, musobaqalar va diniy tadbirlar o'tkazilishi mumkin. Bu tadbirlarda o'quvchilar o'z fikrlarini ifoda qilish, ijodiy yondashuvlarni takomillashtirish va ma'naviy-axloqiy qadriyatlar orqali jamiyat bilan hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

d. Murabbiylik faoliyatlari: Murabbiylik faoliyatlari, o'quvchilar bilan bire-bir hamkorlikda o'tkaziladi. Bu faoliyatlarda murabbiylar o'quvchilarni shaxsiy rivojlanishlariga yordam beradi, ularning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini taraqqiyotga yo'naltiradi va ularning rivojlangan qobiliyatlarini kuzatib boradi.

e. O'quv dasturlari va qo'llanmalar: O'quv dasturlari va qo'llanmalar, umummadaniy kompetentsiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladigan diniy qadriyatlar bilimni o'z ichiga olgan muhim vositalardir. Bu dasturlar o'quvchilarga ma'naviy-axloq qadriyatlar asosida tushunchalar o'rgatilishi, o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini oshirish va amalda qo'llash imkoniyatlarini ta'minlayadi. Bu dasturlar o'quvchilarga tarbiya berishda, diniy qadriyatlar asosida qonuniy va axloqiy tushunchalarni tushunish, o'zaro hurmat va hamkorlikni o'rganish, boshqalarga yordam berish va xalqaro insonparvarlik tamoyillariga amal qilishni o'rgatadi. [3.109]

O'quvchilar bilan murabbiylik munosabati: O'quvchilar bilan murabbiylik munosabati umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirishning asosiy qismidir. Murabbiylar, o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy maslahatlar berish, ularning o'zaro munosabatlarda adolat va hurmatni o'rganish,

o'quvchilarni ma'naviy qadriyatlar asosida yaxshi insonlar bo'lishga o'rgatish va ularning shaxsiy rivojlanishlarini kuzatishda muhim rol o'ynaydi. O'quv jarayonining tashkiliy-tartibi: Umumiy o'rta ta'lim maktablari dars jadvali, tashkiliy-tartibiy to'garaklar, dars o'tishning isloh qilinadigan metodikasi va boshqa qo'llanmalar orqali o'quv jarayonining tashkiliy-tartibini ta'minlayadi. Bu tashkiliy-tartibiy usullar o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi. [4.36]

Natijaviy qism: Umumiy o'rta ta'lim maktablari diniy qadriyatlar asosida o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish mexanizimi o'quv jarayonini tashkil etish, diniy qadriyatlar darslarini integratsiya qilish, ma'naviyat va madaniyat kunlarini o'tkazish, murabbiylik faoliyatlari, o'quv dasturlari va qo'llanmalar, o'quvchilar bilan murabbiylik munosabati, tashkiliy-tartibiy usullarni jamlagan bo'lib, bu mexanizimlar o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Ushbu mexanizimlar orqali o'quvchilar o'zlarini shaxsiy qadriyatlarini shakllantiradi.

Diniy mehnat va ijtimoiy xizmat faoliyatlari: O'quvchilarga diniy mehnat va ijtimoiy xizmat faoliyatlari o'rganish orqali umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish imkoniyati beriladi. Bu faoliyatlarda o'quvchilar jamiyatga foydali bo'lgan xizmatlarni ko'rsatish, xayriya va qo'llab-quvvatlashga o'rganish, xalqaro insonparvarlik qiyofalarini o'rgatish va amalga oshirishga intilishadi. Ma'naviy tarbiya markazlari va hamkorliklar: Ma'naviy tarbiya markazlari, madrasalar, diniy o'quv markazlari va boshqa tashkilotlar o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Bu markazlar o'quvchilarga ma'naviy ta'lim berish, ibodat va duolar asosida ma'naviy rivojlanishlarini yaxshilash, diniy marosim va tadbirlarga qatnashish imkoniyatini ta'minlash, ularga murabbiylar yordam berish, ilm-fan va amaliy bilimlarni oshirish imkoniyatini berishadi. [5.87]

Hamkorlik tarmoqlari bilan ishlash: O'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish uchun maktab hamkorlik tarmoqlari bilan ishlash muhimdir. Bunday tarmoqlar, oilalar, diniy tashkilotlar, mahalla jamiyati va boshqa o'zaro hamkorlik tuzuvchilardan iborat bo'lishi mumkin. Ular o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy qadriyatlar asosida yo'lga qo'yishda, ularga mentorlik qilishda va ularga diniy-axloqiy mashg'ulotlar tashkil etishda yordam beradi.

O'quvchilar bilan diniy kitoblar va maqollar bilan ishlash: Diniy kitoblar va maqollar o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish uchun asosiy manba sifatida ishlatilishi mumkin. Bu usul orqali o'quvchilar diniy qadriyatlar, tarixiy insonlar va ularning tajribalari haqida o'quvchilarga ma'lumot berilishi, ularga o'zaro muloqot va tadqiqotlar uchun diniy kitoblar va maqollar taqdim etilishi mumkin. Bu usul orqali o'quvchilar tarixiy va diniy qadriyatlar asosida o'z fikrlarini shakllantirish, ta'lim olish va tafakkur qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tarbiyaviy darsliklar va resurslar: Tarbiyaviy darsliklar va resurslar, o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirishga yo'l qo'yadigan materiallar va asboblardan iborat sifatida ishlatilishi mumkin. Bu darsliklar va resurslar diniy qadriyatlar, insonparvarlik, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, axloqiy o'rinda qolish va boshqalar kabi mavzularni o'z ichiga oladi. O'quvchilar bu darsliklar va resurslar orqali ma'naviy tarbiya olish, o'zlarini rivojlantirish va diniy qadriyatlar asosida harakat qilishni o'rganishadi. Diniy qadriyatlar asosida talabalarning rejalashtirilishi: Tarbiya fanida o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish uchun diniy qadriyatlar asosida talabalarning rejalashtirilishi muhimdir. Rejalashtirish jarayoni orqali

o'quvchilar o'zlarining ma'naviy-axloqiy maqsadlarni belgilash, o'zlarini rivojlantirish uchun xususiy doirasini aniqlash va harakatlarini yo'lga qo'yish uchun yo'l harakatini belgilashadi.

O'quv jarayonida diniy qadriyatlar asosida qirolliklarni o'rnatish: O'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirishning bir qismi diniy qadriyatlar asosida qirolliklarni o'rnatishdan iborat bo'ladi. Bu qirolliklar o'quvchilarning adolatga erishish, xushmuomalali muomala qilish, o'zlarini rivojlantirish va jamiyat bilan hamkorlikda bo'lishni o'rganishga yo'l qo'yadi.

Bundan tashqari, diniy qadriyatlar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish mexanizimi uchun ma'lum bir dastur yo'qligini eslatish kerak. Har bir maktab o'z o'quv jarayonini, ma'ruzalarini va diniy qadriyatlar bilimini o'rganish usullarini o'ziga xoslashtirishi mumkin. Shuningdek, diniy qadriyatlar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirishning samaradorligini baholash va o'quv jarayonini takomillashtirish uchun monitoring va baholash tizimlari ham amalga oshirilishi tavsiya etiladi. Bu bilan birga, diniy qadriyatlar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish mexanizimi davom etib, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini kuchaytirish va ularni ijtimoiy mavzularda muvaffaqiyatli shaxslar bo'lib o'stirishga yo'l qo'yadi.

REFERENCES

1. Aripov, Abdulla. "Tarbiya." Toshkent, 2002.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari.
3. Hadislar to'plami.
4. Axmadova, Rano. "Diniy tarbiya." Toshkent, 2009.
5. Qodirov, Erkin. "Diniy ta'lim." Toshkent, 2015.